

Tiesiskais regulējums pret manipulācijām ar sporta sacensībām

Tiesiskās rīcības aspekti sporta jomā

Māris Liepiņš
LSFP izpilddirektors
Informatīvais seminārs, Rīga,
2019. gada 26. februāris

Sports - panākumu gūšana sporta sacensībās. Sporta neatņemama sastāvdaļa ir sporta sacensības (turpmāk – sacensības), kuras tiek organizētas ar mērķi noteikt labāko sportistu vai komandu. Sacensības norisinās saskaņā ar sacensību noteikumiem, kuri jāievēro visiem sacensībās iesaistītiem (sportistiem, tiesnešiem, treneriem, kā arī citiem sporta speciālistiem un darbiniekiem).

Sportistiem cīnoties par uzvaru, atbilstoši sacensību noteikumiem sacensību gaitā notiek dabīgas izmaiņas, piemēram, tiek gūti punkti, fiksēti sacensību noteikumu pārkāpumi un sportistu vai komandu rezultāti u.tml. Sacensību unikalitāte ir fakts, ka minētās dabīgās izmaiņas sacensību gaitā, kā arī sacensību rezultāts iepriekš nav paredzams.

Sporta jomai sociāli ekonomiski attīstoties (t.sk. komercializējoties), attīstās procesi sacensību gaitas un rezultātu neparedzamības novēršanai ar mērķi gūt materiālu vai cita veida labumu. Šos procesus starptautiski sauc par manipulācijām un tās tiek uzskatītas par vienu no lielākajiem draudiem sportā, kas rada tikpat negatīvu iespaidu uz sporta attīstību kā dopinga lietošana.

Manipulācijas ne tikai grauj tādas vērtības kā godīgums un noteikumu ievērošana, bet arī samazina sabiedrības interesi par sacensību apmeklēšanu klātienē vai ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību, kā arī interesi par sportu kopumā. Manipulāciju gadījumi negatīvi ietekmē arī valsts un tās sporta sistēmu starptautiskajā līmenī.

Sporta likums paredz atsevišķu tiesisko regulējumu saistībā ar manipulācijām nodrošinot vienotu izpratni par manipulāciju definīciju un to prettiesiskumu.

Sporta likuma 15.¹ pants "Manipulācijas ar sporta sacensībām", kas nosaka:

- (1) Manipulācijas ar sporta sacensībām (turpmāk - manipulācijas) ir jebkāda darbība, kas vērsta uz sporta sacensību gaitas vai rezultāta neparedzamības pārkāpšanu.
- (2) Manipulācijas ir aizliegtas.
- (3) Sportistiem, sporta organizācijām, sporta darbiniekiem un sporta speciālistiem ir pienākums veikt visas manipulāciju novēršanai nepieciešamās darbības.

Par sekojošiem pārkāpumu paredzēta kriminālatbildība - Krimināllikuma 212.¹ pants "Manipulācijas ar sporta sacensībām":

- (1) Par manipulācijām ar sporta organizācijas rīkotām sporta sacensībām.
- (2) Par šā panta pirmajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās saistītas ar materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu pieņemšanu, nodošanu vai piedāvāšanu.
- (3) Par šā panta otrajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ja tas izdarīts lielā apmērā vai ja to izdarījusi organizēta grupa.

Cīņas pret manipulācijām ar sporta sacensībām un aizliegums manipulēt netieši izriet no Sporta likuma 3.panta 2.punktā ietvertā godīgas spēles pamatprincipa un Sporta likuma 3.panta 4.punktā ietvertā labas pārvaldības principa, kas paredz, ka sporta organizatoriskajā un pārvaldības darbā ir demokrātiskas pārvaldes struktūras, skaidri mērķi, taisnīgas procedūras, atklātība, sadarbība ar ieinteresētajām personām, efektīvs un ilgtspējīgs regulējums, kā arī skaidri pārraudzības un atbildības līmeņi.

Aizliegums manipulēt netieši izriet arī Sporta likuma 18.panta otrajā daļā sportista un 20.panta pirmajā daļā noteiktā sporta darbinieka (arī sporta speciālista) pienākuma ievērot starptautisko un Latvijas atzīto sporta federāciju noteikumus, sporta ētikas un godīgas spēles principus, kā arī normatīvos aktus.

Sporta likuma 1.panta 5¹.punkts nosaka, ka sporta pasākums ir sporta sacensības, paraugdemonstrējumi vai jebkurš cits pasākums sporta jomā. Par sporta pasākumu nav uzskatāms sporta treniņš (nodarbība).

Būtisks priekšnoteikums cīņai pret manipulācijām ir sacensību definīcija, jo no tā, vai attiecīgs pasākums ir atzīstams par sacensībām, ir atkarīgs, vai uz šo pasākumu (sacensībām) ir attiecināmas Sporta likumā noteiktās normas par sacensību organizēšanu un norisi, t.sk., aizliegums manipulēt. Sporta likuma 1.panta 6.punkts, skaidrojot likumā lietotos terminus, nosaka, ka sporta sacensības ir pasākums labāko sportistu vai komandu noteikšanai, kurš noris atbilstoši sacensību organizatora apstiprinātam sacensību nolikumam.

Saskaņā ar Sporta likuma 15.panta piektās daļas 5.punktu, sporta sacensību nolikumā obligāti norādāms sporta veids un sporta sacensību norises noteikumi, atbilstoši kuriem norisinās sporta sacensības.

Sporta likums definē, ka manipulācijas ar sacensībām ir jebkāda tīša vienošanās, darbība vai bezdarbība, kuras mērķis ir nepieņemamas izmaiņas sacensību rezultātos vai to gaitā, lai pilnībā vai daļēji novērstu sacensību neparedzamību.

Ar pilnīgu sacensību neparedzamības novēršanu Sporta likuma izpratnē jāsaprot situācijas, kad ir ietekmētas dabīgās izmaiņas sacensību gaitā, kas ir ietekmējušas sacensību rezultātu (iznākumu), turklāt minētais fakts vēl pirms sacensību sākuma ir bijis zināms vismaz vienai no sacensībās iesaistītām personām (sportistam, tiesnesim, trenerim vai citam sporta speciālistam vai darbiniekam).

Ar daļēju sacensību neparedzamības novēršanu Sporta likuma izpratnē jāsaprot situācijas, kad ir ietekmētas dabīgās izmaiņas sacensību gaitā, bet tas nav ietekmējis sacensību rezultātu (iznākumu), tomēr minētais fakts vēl pirms sacensību sākuma ir bijis zināms vismaz vienai no sacensībās iesaistītām personām (sportistam, tiesnesim, trenerim vai citam sporta speciālistam vai darbiniekam).

Būtiski ir atzīmēt, ka sacensību neparedzamības ietekmēšanai (pilnīgai vai daļējai novēršanai) ir jābūt kā mērķim, lai attiecīgu rīcību atzītu par manipulācijām. Turklāt šai rīcībai ir jābūt apzinātai (ar tiešu nodomu), kas nozīmē, ka attiecīgai personai ir jāapzinās savu darbību kaitīgums, kā arī jāapzinās, ka tās darbību vai bezdarbības rezultātā var tikt ietekmēta sacensību neprognozējamība un viņš to vēlas vai apzināti pieļauj.

Lai atzītu, ka ir notikusi vienošanās par manipulāciju, nav obligāti nepieciešams, ka vienošanās rezultātā ir panākta sacensību faktiskā neprognozējamības ietekmēšana, bet pietiek, ja ir bijusi vismaz divu personu, viena no kurām ir sacensībās iesaistītā persona (sportists, tiesnesis, treneris vai cits sporta speciālists vai darbinieks), tieša (personiska) vai ar starpnieku iesaisti panāktai vienošanās par darbību vai bezdarbību ietekmēt sacensību neprognozējamību.

Procesi sacensību gaitas un rezultātu neparedzamības novēršanai ar mērķi gūt materiālu vai cita veida labumu ir manipulācija. Manipulāciju gadījumā darbība, kas ietekmē sacensību neprognozējamību (pilnībā vai daļēji to novērš), ir apzināta sacensībās iesaistītās personas (sportista, tiesneša, trenera vai cita sporta speciālista vai darbinieka) rīcība sacensību gaitā notiekošo dabīgo izmaiņu ietekmēšanai.

Procesi sacensību gaitas un rezultātu neparedzamības novēršanai ar mērķi gūt materiālu vai cita veida labumu ir manipulācija. Manipulāciju gadījumā bezdarbība, kas ietekmē sacensību neprognozējamību (pilnībā vai daļēji to novērš), ir sacensībās iesaistītās personas (sportista, tiesneša, trenera vai cita sporta speciālista vai darbinieka) uzvedība pretēji tās profesionāliem pienākumiem sacensībās, kas ir ietekmējusi sacensību gaitā notiekošās dabīgās izmaiņas.

Sporta likums paredz manipulāciju aizliegumu, kā arī sekmē preventīvus pasākumus manipulāciju novēršanai, nosakot sportistu, sporta organizāciju, sporta darbinieku un sporta speciālistu pienākumu īstenot visas manipulāciju novēršanai nepieciešamās darbības, kā arī nekavējoties informēt par notikušajām manipulācijām sacensību organizatoru un attiecīgo Latvijā atzīto sporta federāciju. Būtiski ir atzīmēt, ka ar manipulāciju novēršanu Sporta likuma izpratnē jāsaprot manipulāciju nepieļaušanu.

Latvijā atzītās sporta federācijas īstenojot darbības cīņā pret manipulācijām un plānotajām darbībām, piemēram, vai veikt manipulāciju iespējamības risku izvērtējumu sporta/darbības (ja attiecināms) veidā, vai izstrādāt iekšējas procedūras iespējamu manipulāciju gadījumu identificēšanai, ziņošanai par aizdomām un federācijas noteikumi un sankcijas attiecībā uz manipulācijām un vai plānoti vai īstenoti izglītojoši pasākumi dažādām mērķgrupām.

Iespējamie faktori, kas var ietekmēt manipulāciju iespējamības risku konkrētā sporta veidā var būt:

- informācija (iekšēja/publiska) par manipulāciju gadījumiem vai aizdomām/iespējamiem gadījumiem attiecīgajā sporta veidā.
- sporta veida specifika kontekstā ar iespējam ietekmēt sacensību gaitu vai iznākumu.
- sporta veida pārstāvju informētība par manipulācijām un ar tām saistītajiem riskiem u.c. faktori.

Iespējamie faktori, kas var ietekmēt manipulāciju iespējamības risku konkrētā sporta veidā var būt:

- citu valstu pieredze par manipulāciju gadījumiem / aizdomām attiecīgajā sporta veidā.
- sporta derību pakalpojumu piedāvājums attiecīgā sporta veida pasākumiem (vai pastāv ierobežojoši mehānismi derību piedāvāšanai par konkrētu sporta pasākumu, vai pastāv sadarbība / informācijas apmaiņa ar derību operatoriem, kas piedāvā derības par konkrētā sporta veida pasākumiem).

Sporta likumā noteiktā kārtībā atzīta sporta federācija, ir sporta organizācija, kurai ar Sporta likuma 10.panta ceturto daļu ir piešķirtas tiesības vadīt un koordinēt darbu sporta veidā vai darbības Latvijā, kā arī pārstāvēt valsti attiecīgajā starptautiskajā sporta organizācijā.

Sporta veida atzīšanas tiesiskais pamats ir sporta veida un sporta sacensību norises noteikumi, saskaņā ar kuriem, norisinās sporta sacensības. Atzītās sporta federācijas izdotie noteikumiem ir jābūt pamatotiem ar starptautisko federāciju sporta veida un sacensību norises noteikumiem.

Latvijā atzītas sporta federācijas izdoti noteikumi, piemēram, sporta veida noteikumi, sporta darbinieku kvalifikācijas prasības, sporta sacensību norises noteikumi, ir publiski pieejami biedrības "Latvijas Sporta federāciju padome" mājaslapā internetā (Sporta likuma 10.panta (4¹) daļa).